

בתי המשפט

עא 002898/04		בית משפט מחוזי חיפה	
תאריך: 29/11/2005		בפני הרכב כב' השופטים:	
		ש. ברלינר (אב"ד) י. עמית ר. סוקול	

בעניין:

1. אריה שרותי כוח אדם בע"מ
 2. כלל חברה לביטוח בע"מ
- המערערות ע"י ב"כ עוה"ד אלרום לנגר אבשלום

נגד

1. צמנטכל הנדסה ויזום הצפון בע"מ
 2. סלע שולדר חברה להשקעות בע"מ
 3. המגן חברה לביטוח בע"מ
- המשיבות ע"י ב"כ עוה"ד גושן גלעד

כתבי עת:

[שחר ולר, "על בעיית התיאום בין", משפטים, כרך לג 285](#)

ספרות:

[א' ברק, פרשנות במשפט, כרך ב, פרשנות החקיקה \(התשנ"ג\)](#)

מיני-רציו:

- * נזיקין – אחריות – חלוקתה
- * נזיקין – אחריות – חובת זהירות
- * נזיקין – אחריות – מעביד
- * ביטוח – ביטוח כפל – נטל החיוב בין מבטחים

* חוזים – ביטוח – פרשנות חוזה ביטוח

המערערת 1 היא חברת שירותי כח אדם אשר סיפקה למשיבות 1-2 עובדים לאתר בניה. בשנת 1999 נפצע עובד באתר בניה בתאונת עבודה, בעקבות צניחת המעלית ששימשה את עובדי האתר. העובד הגיש תביעה לבימ"ש השלום לפיצוי בגין נזקי גוף שנגרמו לו בתאונה. ביהמ"ש השלום פסק לעובד סכום פיצוי נוסף מעבר לתגמולי המל"ל. כן פסק לעניין חלוקת האחריות כי הן המערערת 1 והן המשיבות 1-2 אחראיות לקרות הנזק וקבע כי הראשונה תישא ב-20% מנזקי התובע ואילו האחרונות יישאו יחדיו ב-80%. לעניין הכיסוי הביטוחי קבע בימ"ש שלום כי כל אחת מהמבטחות ביטחה את אחריות כל המזיקים.

הערעור נסב אודות חלוקת האחריות בין מזמין לקבלן כח אדם וחלוקת האחריות בין המבטחים. המערערות טענו כי לא היה מקום להטיל אחריות כלשהי על המערערת 1, בהיותה חברה שסיפקה כח אדם לאתר בניה. כמו כן טענו המערערות כי בפוליסה שהוציאה המערערת 2, לבקשת המערערת 1, אין כיסוי ביטוחי לאחריותן של המשיבות 1-2 כלפי העובד. לחלופין, נטען כי הפרק הרלוונטי בפוליסה שהוציאה לכיסוי אחריותן של המשיבות 1-2 הוא הפרק הדין באחריות כלפי צד ג' ולא הפרק הדין באחריות מעבידים, שלפיו גבול הכיסוי הביטוחי נמוך הרבה יותר, ולכן היה צריך להטיל עליה אחריות בשיעור של 16% בלבד. עוד נטען כי אפילו קיימת אחריות כלשהי של המערערת 1 כלפי העובד, אזי על פי פרשנותה הנכונה של פוליסת הביטוח שהוציאה המערערת 3, על המערערת 3 לשאת ב-62.8% מחבותה של המערערת 1.

בית המשפט המחוזי דחה את הערעור ככל שהוא נוגע לחלוקת האחריות וקיבל את הערעור בכל הנוגע לחלוקת ההשתתפות בין המבטחות, ופסק כי:

אין מחלוקת כי המשיבות 1-2 נושאות באחריות כלפי העובד. אחריות זו אינה מותנית בקיומם של יחסי עובד ומעביד בין הצדדים, ומהעדרם לא נובעת, בהכרח, המסקנה שלא קיימת חובת זהירות בין צד למשנהו. אחריותו של קבלן כח אדם לנזקים שנגרמו לעובד באתר של מזמין נדונה פעמים רבות בפסיקה. על קיומה של חובת זהירות מושגית בין חברות כוח האדם לבין עובדיהן דומה שאין כל חולק. כן יש לבחון בכל מקרה קיומה של חובת זהירות קונקרטית. כאשר חברת כוח האדם מפנה את העובד למזמין, ברי שלמזמין ישנה שליטה אפקטיבית על העובד. הוא שנותן לעובד הוראות והנחיות כיצד לבצע את עבודתו, עליו מוטל לדאוג לאמצעי בטיחות וכד'. חובה זו של המזמין אינה פוטרת את חברת כוח האדם מכל אחריות. כך אין חולק שחברת כוח האדם חייבת לוודא שהמזמין אצלו מוצב העובד, מקיים סביבת עבודה בטוחה. חברת כוח אדם השולחת עובד חייבת לוודא כי אצל אותו מזמין ישנה הקפדה על נוהלי וכללי בטיחות נאותים. קבלן כוח אדם שאינו מודא זאת, מפר את חובת הזהירות כלפי העובדים.

במקרה דנן שימשה המערערת 1 כיחידה לקליטת עובדים עבור המשיבות 1-2 כאשר הוסכם כי האחרונות לא יעסיקו עובדים אלא באמצעות המערערת 1. בנסיבות שכאלו חובת הזהירות המוטלת על המערערת 1 כלפי עובדיה גדולה ואינה זהה לחובת הזהירות הרגילה של חברת כוח אדם השולחת עובד לבצע עבודה אצל מזמין. מקום בו חברת כוח האדם מספקת את כלל העובדים, תישא היא באחריות להדריך את העובדים לשמור על כללי הבטיחות בעבודה. אשר על כן, פסק ביהמ"ש המחוזי כי אין מקום לפטור את המערערת 1 מכל אחריות לתאונה ולנזקים שנגרמו לעובד.

לענין חלוקת האחריות בין המעורלים השונים הרי שהיא נעשית על פי מבחן האשם המוסרי. במקרה דנן פסק ביהמ"ש המחוזי כי יש להותיר את פסיקת ביהמ"ש השלום על כנה לפיה עיקר האשם נופל על כתפי המשיבות 1-2, ואילו על המערערת 1 יש להטיל אשם חלקי בלבד.

לענין טענות המערערות בנוגע לכיסוי הביטוחי פסק ביהמ"ש המחוזי כי יש לבחון כל פוליסה ולראות אחריות מי מהמזיקים מכוסה על ידה ובאיזה פרק. החשיבות לקביעה מהו הפרק הרלוונטי בו מכוסה אחריותו של כל מזיק נובעת מהשוני בסכומי הביטוח לפרקים השונים. פוליסת ביטוח היא חוזה או מסמך המאשר בדיעבד כריתתו של חוזה ביטוח. לפיכך פוליסת ביטוח כפופה לכללי הפרשנות הרגילים של חוזה. כמו בכל חוזה גם בפרשנות פוליסת ביטוח על הפרשן לנסות ולאחר את אומד דעתם של הצדדים, דהיינו התכלית הסובייקטיבית של הצדדים, ואם זאת אינה ניתנת לאיתור, תפורש הפוליסה על פי תכליתה האובייקטיבית, דהיינו התכלית שצדדים סבירים והוגנים היו מבקשים להגשים באמצעות הפוליסה. עם זאת בפרשנות הפוליסה אין להתעלם ממאפייניה הייחודיים. פוליסה הינה בדרך כלל חוזה אחיד. פערי הכוחות בין המבוטח למבטח בדרך כלל גדולים. מושא החוזה, הביטוח, אינו מוצר מוחשי, ולמבוטח שאינו בקי בדבר קשה להעריך את היקף הסיכון המבוטח ועלותו. בשל המאפיינים הייחודיים של חוזה הביטוח גובשו גם כללי פרשנות שונים שנועדו לסייע מקום שכללי הפרשנות הרגילים אינם מביאים את הפרשן לתשובה ברורה. בעיקר מוכרים הכללים של פירוש הפוליסה כנגד מנסחה או הכלל לפיו יש להעדיף את ציפיותו הסבירות של המבוטח.

ביהמ"ש המחוזי פסק כי במקרה דנן חבותן של המערערת 1 ושל המשיבות 1-2 כלפי העובד מכוסות בשתי הפוליסות; חבותה של המערערת 1 מכוסה בפרק הכיסוי לאחריות מעבידים, ואילו חבותן של המשיבות 1-2 מכוסה בפרקי הכיסוי לאחריות כלפי צד ג', ולפיכך עסקינן במצב של כפל ביטוח לשני המזיקים. בימ"ש עליון פסק בענין זה כי שיטת ההשתתפות בין המבטחים תהא על פי היחס בין סכומי הביטוח.

פ ס ק – ד י ן

השופט ר. סוקול

1. חלוקת האחריות בין מזמין לקבלן כח אדם וחלוקת האחריות בין המבטחים הן השאלות השנויות במחלוקת בערעור שבפנינו.
2. המערערת 1, אריה שירותי כח אדם בע"מ (להלן: "אריה"), הינה חברה העוסקת באספקת כח אדם מקצועי ובלתי מקצועי למזמינים. ביום 6.7.95 נערך ונחתם הסכם בין אריה לבין המשיבה 1, צמנטכל הנדסה ויזום צפון בע"מ (להלן: "צמנטכל"), לאספקת כח אדם. מדובר בהסכם ולפיו התחייבה אריה לשמש כמעין יחידת קליטת כח אדם עבור צמנטכל לעבודות שביצעה צמנטכל.

על פי ההסכם התחייבה אריה לספק לצמנטכל את כל העובדים שיידרשו לה, בין עובדים מקצועיים ובין עובדים בלתי מקצועיים, תמורת תשלום. מנגד התחייבה צמנטכל להימנע מהעסקת עובדים כלשהם באופן ישיר.

3. בהסכם נקבע כי אריה נושאת בכל תשלומי השכר לעובדים, לרבות התשלומים הנילוויים למיניהם. כן נקבע מפורשות כי "אין יחסי עובד מעביד בין העובד לחברת צמנטכל".

בסעיף 11 להסכם הדגישה אריה כי "לא תהיה אחראית על מחדלים ו/או מעשים פליליים של העובד וכן על מעשים ו/או מעשים רשלניים של העובד כאשר פעל על פי הוראות החברה (צמנטכל – ר.ס.)".

4. אחד העובדים שסיפקה אריה לחברת צמנטכל היה מר דגים עבד (להלן: "התובע"). התובע הועסק כפועל בניין באתר שבנו צמנטכל וסלע שולדר חברה להשקעות בע"מ (להלן: "סלע") הנקרא "צמנטכל וילאן 2000" (להלן: "האתר"). מדובר בבניית מבנה בן 23 קומות המצוי ברח' החשמונאים בקרית מוצקין. לצורך עבודות הבנייה הותקנה בבניין מעלית ששירתה את העובדים. המעלית תוכננה לשאת עד 12 אנשים בלבד (צמנטכל וסלע יחדיו יכוננו להלן: "המזמינות").

5. ביום 26.10.99 ביצע התובע עבודות בנייה באתר. לקראת סופו של יום העבודה החלו הפועלים באתר להיאסף ולרדת במעלית. המעלית החלה בדרכה מטה מהקומה ה-20. בהגיעה לקומה ה-12 כבר נמצאו בה 11 עובדים. בקומה ה-12 נעצרה המעלית על ידי העובדים שהמתינו לרדת. למעלית נכנסו עובדים נוספים כך שבסך הכל נמצאו בה 21 עובדים, כלומר 9 מעל הקיבולת המותרת.

המעלית החלה בירידה ואז החל תא המעלית ליפול עקב עומס היתר. למרות אמצעי בלימת חירום שהיו מותקנים במעלית ואשר חלקם כשל, המשיכה המעלית בנפילה ונבלמה רק כשהגיעה לקומת הקרקע. מספר עובדים ששהו במעלית, וביניהם התובע, נחבלו ונפצעו (אירוע זה להלן: "התאונה").

6. בשל החבלות שנגרמו לו הגיש התובע לבית משפט השלום תביעה לפיצוי בגין נזקי גוף שנגרמו לו בתאונה. התובע הגיש את תביעתו כנגד אריה, המזמינות, וכן כנגד כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "כלל") אשר הוציאה פוליסת ביטוח לבקשת אריה וכנגד "המגן" חברה לביטוח בע"מ (להלן: "המגן"), שהוציאה פוליסה לביטוח לבקשת צמנטכל.

7. הדיון בתובענה החל בבית משפט השלום בקריות והועבר בהסכמת הצדדים לבית משפט השלום בחיפה.

בפני בית משפט קמא הועלו טענות הן לעניין אחריותן של אריה והמזמינות, הן לעניין הנזק והן לעניין חלוקת האחריות בין המבטחות.

8. התובע אף פנה למוסד לביטוח לאומי, אשר הכיר בפגיעתו כתאונת עבודה. הוועדה הרפואית במוסד לביטוח לאומי קבעה לתובע נכות בשיעור של 30% בתחום האורטופדי בגין פגיעה בעקב רגל ימין הכוללת מגבלת תנועה.

הצדדים הגישו אף הם חוות דעת לבית משפט קמא, כאשר התובע טען שנכותו הרפואית הינה בשיעור 30%, אך התפקודית גבוהה מכך, ואילו הנתבעות סמכו על חוות דעת שקבעה לתובע נכות בשיעור של 20% בלבד.

9. בבית משפט קמא הוסכם כין הדיון בתביעת התובע כנגד הנתבעות יוכרע על דרך הפשרה על פי סעיף 79א' לחוק בתי-המשפט (נוסח משולב), תשמ"ב-1982. עם זאת לא היתה הסכמה להכרעה על דרך הפשרה לעניין חלוקת האחריות בין המזיקים ולעניין הכיסוי הביטוחי ואחריות המבטחות.

10. בית משפט קמא קבע כי התובע זכאי לפיצוי בסך של 140,000 ₪, מעבר לתגמולי המוסד לביטוח לאומי שקיבל ושהוא צפוי לקבל.

לעניין חלוקת האחריות קבע בית משפט כי הן אריה והן המזמינות אחראיות לקרות הנזק. בית המשפט חילק את האשם וקבע כי אריה תישא ב-20% מנזקי התובע ואילו המזמינות יישאו יחדיו ב-80%.

לעניין הכיסוי הביטוחי קבע בית משפט קמא כי כל אחת מהמבטחות ביטחה את אחריות כל המזיקים. בית משפט קמא קבע כי "כלל" נושאת בכיסוי ביטוחי לאחריותם של המזיקים מכוח הפרק הדרן באחריות מעבידים שבו גבול האחריות הינו 22,500,000 ₪. כן קבע כי "המגן" נושאת בכיסוי ביטוחי לאחריות המזיקים מכוח הפרק העוסק באחריות כלפי צד שלישי שבו גבול הכיסוי הינו 18,455,000 ₪.

בשים לב לפער הקטן בהיקף הכיסוי הביטוחי קבע בית משפט קמא כי "למען ההגינות" יש לחלק את האחריות בין המבטחות בשווה כך שכל אחת תישא באחריות לתשלום סך של 70,000 ₪ לתובע.

בית משפט חייב את הנתבעות גם לשאת בשכר טרחת עורכי דינו של התובע ובהוצאות משפט.

11. בערעור שבפנינו, אותו הגישו אריה וכלל, טוענות המערערות כי לא היה מקום להטיל אחריות כלשהי על אריה בהיותה חברה שסיפקה כח אדם לאתר בלבד. כמו כן טוענות הן כי בפוליסה שהוציאה כלל, לבקשת אריה, אין כיסוי ביטוחי לאחריותן של המזמינות כלפי התובע.

לחלופין טוענת כלל כי הפרק הרלוונטי בפוליסה שהוציאה לכיסוי אחריותן של המזמינות הוא הפרק הדין באחריות כלפי צד ג' ולא הפרק הדין באחריות מעבידים. על פי פרק זה גבול הכיסוי הביטוחי הינו 3,757,000 ₪, ולכן היה צריך להטיל עליה אחריות בשיעור של 16% בלבד. עוד נטען כי אפילו קיימת אחריות כלשהי של אריה כלפי התובע, אזי על פי פרשנותה הנכונה של פוליסת הביטוח שהוציאה "המגן", על "המגן" לשאת ב-62.8% מחבותה של אריה.

12. המשיבות מצדן תומכות בפסק דינה של הערכאה הראשונה וטוענות כי לא רק שהמערערות לא קופחו אלא להיפך, היה מקום להטיל עליהן אחריות בשיעור גבוה מזה שנפסק.

13. להלן אבחן את השאלות כסדרן. תחילה אבחן את האחריות הנזיקית של האריה וחלוקת האחריות בינה לבין המזמינות. לאחר מכן אבחן את הכיסוי הביטוחי שהוציאו "כלל" ו"המגן" ביחס לכל אחד מהמזיקים ואת סכום הכיסוי המרבי הרלוונטי לחבות כל אחד מהמזיקים. לבסוף אדון בחלוקת האחריות בין המבטחות. אזכיר כי סכום הפיצוי המגיע לתובע אינו שנוי במחלוקת, וככל הנראה שולם כבר במלואו על פי פסק הדין של בית משפט קמא.

14. כפי שצינתי לעיל, פסק דינו של בית משפט קמא הינו מעורב. חלקו ניתן על דרך הפשרה, וחלקו פסק דין רגיל שניתן על פי טיעוני הצדדים והגשת מסמכים מטעמם. חשוב לציין כי בית משפט

קמא לא שמע עדויות כלשהן. לפיכך ההכרעה תיעשה על פי המסמכים כפי שהוגשו לבית משפט קמא.

אחריותה של אריה

15. מהמסמכים שהובאו לבית משפט קמא ובמיוחד מהדו"ח של משרד העבודה והרווחה (ת/2) עולה כי נפילת המעלית נגרמה כתוצאה מעומס יתר. המעלית נרכשה על ידי צמנטכל והוקמה באתר על ידי חברת י.א. תיקון ציוד ובנייה בע"מ, על פי הזמנתה של צמנטכל. יחד עם המעלית קיבלה צמנטכל הוראות הפעלה והוראות בטיחות.

למעלית מונה עובד מפעיל, אך מתברר כי גם העובדים בקומות השונות למדו כיצד לעצור את המעלית על ידי הפעלת זרוע מפסק הגבול שבכל תחנה (קומה). כך אירע שביום האירוע נעצרה המעלית על ידי העובדים בקומה ה-12 למרות שכבר היו בתוכה 11 נוסעים. תופעה זו של עצירת המעלית על ידי העובדים שלא על ידי המפעיל, הייתה ידועה למפעיל ולמנהל העבודה באתר. עוד התגלה כי הבודק שהיה אמור לבדוק את המעלית כל 6 חודשים, לא בדק את בלם החירום ולא איתר את השחיקה של השיניים בגלגל השיניים.

על פי דו"ח הבדיקה עולה כי עומס היתר הביא לנפילת המעלית, בלם החירום לא נכנס לפעולה כנדרש בשל הכשלים המכניים האמורים, ולכן המעלית נפלה והנוסעים בה, לרבות התובע, נחבטו ונחבלו.

16. הצדדים אינם חולקים על כך כי המזמינות נושאות באחריות כלפי התובע. אחריות זו נובעת הן בשל העדר פיקוח ובקרה נאותים על מספר הנוסעים במעלית והן בשל הליקויים במעלית כפי שפורטו.

נזכיר רק כי אחריותו של המזמין אינה מותנית בקיומם של יחסי עובד ומעביד בין הצדדים, ומהעדרם לא נובעת, בהכרח, המסקנה שלא קיימת חובת זהירות בין צד למשנהו (ראה ע"א 4114/90, בן שושן נ' כריכיה קואפרטיבית, פד"י מח(1), 415, 423; וכן ע"א 7130/01, סולל בונה בניין ותשתית בע"מ נ' תנעמי, פד"י נח(1), 1, 17; ע"א 411/73, ע"א 467/73, ע"א 518/73, ע"א 519/73 פרחי נ' אלטמן, פ"ד כח(2), 149, 145; ע"א 587/86, ע"א 613/86, ע"א 612/86, ע"א 611/86, ע"א 600/86 עמיר נ' קונפינו, פ"ד מו(3), 233; ע"א 971/90, 1311 חרושת ברזל פתח תקווה בע"מ נ' סמרי, פ"ד מו(4), 421).

גם מחוקק המשנה הטיל אחריות על מחזיק במקום העבודה ולא דווקא על המעביד, והדבר בא לידי ביטוי בתקנות ארגון הפיקוח על העבודה (מסירת מידע והזרכת עובדים), התשנ"ט–1999, הקובעות בסעיף 2:

"מחזיק במקום עבודה ימסור לעובד במקום העבודה מידע עדכני בדבר הסיכונים במקום, ובפרט בדבר הסיכונים הקיימים בתחנת העבודה שבה מועסק העובד, וכן ימסור לו הוראות עדכניות לשימוש, להפעלה ולתחזוקה בטוחים של ציוד, של חומר ושל תהליכי עבודה במקום".

על המזמינות ששימשו כמבצעות העבודה מוטלת הייתה חובת זהירות להבטיח תנאי עבודה בטוחים ולספק אמצעי בטיחות נאותים לכל העובדים באתר, בין אם הינם עובדים ישירים שלהן ובין אם הינם עובדי קבלני משנה.

דברים אלה הדגשנו רק למען הסר כל ספק בעניין אחריותן של המזמינות ומבלי שיהיה צורך לבחון, בשלב זה, את השאלה האם מתקיימים יחסי עובד-מעביד בינן לבין התובע.

17. כפי שראינו, אריה שימשה כיחידה לקליטת כוח אדם עבור המזמינות. טוענת אריה כי מעמדה זה אינו מטיל עליה כל אחריות לנזקים שנגרמו לתובע. אריה מפנה גם לפסק דינו של כב' השופט ע' נווה מבית משפט השלום בקריות בת.א. 4567/01, אבו יונס איאד פתחי נ' אבו יונס עמאד מוחמד ואח', שבו דן בית המשפט בתביעתו של עובד אחר שנפגע באותה תאונה. בית המשפט קבע שם כי אין להטיל אחריות על מעבידו של הנפגע אשר שימש כקבלן משנה של המזמינות. לטענת המערערות, מעמדה של אריה זהה לזה של אותו קבלן משנה (קבלן צבע), ולכן אין להטיל עליה כל אחריות.

18. אחריותו של קבלן כח אדם לנזקים שנגרמו לעובד באתר של מזמין נדונה פעמים רבות בפסיקה. על קיומה של חובת זהירות מושגית בין חברות כוח האדם לבין עובדיהן דומה שאין כל חולק (ראה ת"א 368/01 (חיפה) ברקוביץ אלכסנדר נ' גדות תעשיות ביוכימיה ואח', תק - מח 2003(3), 4725). בכך לא די שכן יש לבחון בכל מקרה קיומה של חובת זהירות קונקרטיית.

כאשר חברת כוח האדם מפנה את העובד למזמין, ברי שלמזמין ישנה שליטה אפקטיבית על העובד. הוא שנותן לעובד הוראות והנחיות כיצד לבצע את עבודתו, עליו מוטל לדאוג לאמצעי בטיחות, למנות מפקחים וכדומה.

חובה זו של המזמין אינה פוטרת את חברת כוח האדם מכל אחריות. כך אין חולק שחברת כוח האדם חייבת לוודא שהמזמין אצלו מוצב העובד, מקיים סביבת עבודה בטוחה. חברת כוח אדם השולחת עובד חייבת לוודא כי אצל אותו מזמין ישנה הקפדה על נוהלי וכללי בטיחות נאותים. קבלן כוח אדם שאינו מודא זאת, מפר את חובת הזהירות כלפי העובדים (ראה ע"א (י"ס) 4272/03, פ.ס. הנדסה ותכנון נ' שרחה מוחמד, דינים מחוזי, לד(3) 255; ע"א 686/77, מרג'י משה נ' מקורות חרות מים לישראל בע"מ, פד"י לד(4), 365, ע"א 477/85 בוארון נ' עיריית נתניה, פ"ד מב(1) 421,372). כך גם ברי שחברת כוח אדם השולחת עובד שאינו מיומן ואינו מתאים לתפקיד אליו נשלח, מפרה בכך חובות זהירות הן כלפי העובד והן כלפי המזמין, ואולי אפילו את חובת הזהירות כלפי שאר עובדי של המזמין. ניתן למצוא מצבים רבים נוספים בהם חברת כוח האדם תימצא אחראית בנזיקין כלפי עובדים שנשלחו למזמיני עבודה.

19. מידת הפיקוח של חברת כוח האדם על תנאי העבודה של עובדיה המצויים בשליטתו של אחר משתנה בהתאם לנסיבות. חובתה של חברת כוח אדם השולחת עובד מקצועי בודד לשם ביצוע עבודה כלשהי, אינה זהה לחברת כוח אדם המספקת את כלל עובדי המזמין. כמובן שטיבו של

המזמין, נוהלי הפיקוח הנהוגים אצלו וכדומה, משפיעים גם הם על השאלה אם הפרה חברת כוח האדם את חובת הזהירות כלפי העובד.

20. במקרה שבפנינו שימשה אריה כיחידה לקליטת עובדים עבור המזמינות. הוסכם כי המזמינות לא יעסיקו עובדים אלא באמצעות אריה. בנסיבות שכאלו חובת הזהירות המוטלת על אריה כלפי עובדיה גדולה ואינה זהה לחובת הזהירות הרגילה של חברת כוח אדם השולחת עובד לבצע עבודה אצל מזמין. כך ברי שאם אחד העובדים שגרמו את הנזק לא התאים לתפקידו, נושאת אריה באחריות כלפי הניזוק.

דומה גם כי בנסיבות כאלו היה על אריה להקפיד הקפדה יתרה על שמירת כללי הבטיחות באתר העבודה. שכן כל העובדים (למעט עובדי קבלני משנה) היו עובדיה של אריה.

צפוי היה כי אריה תפקח בעצמה ותוודא כי המזמינות שומרות על הוראות הבטיחות כלפי העובדים. כפי שראינו, הסיבה העיקרית לנפילת המעלית היתה הפרת הוראת הבטיחות על ידי העובדים אשר עצרו את המעלית ונדחסו אליה בניגוד להנחיות. אלו רובם עובדיה של אריה. צפוי שמקום בו חברת כוח האדם מספקת את כלל העובדים, תישא חברת כוח האדם באחריות להדריך את העובדים לשמור על כללי הבטיחות בעבודה.

21. בנסיבות מקרה זה איני סבור כי היה מקום לפטור את אריה מכל אחריות לתאונה ולנזקים שנגרמו לתובע.

חלוקת האחריות

22. בית משפט קמא מצא שאשמתן של המזמינות עולה כדי 80%, ואילו של אריה האשמה הינה 20% בלבד. חלוקת האחריות בין המעוולים השונים תיעשה על פי מבחן האשם המוסרי (ראה, ע"א 477/85 הנ"ל). במקרה שבפנינו עיקר האשם נופל על כתפי המזמינות, ואילו על חברת כוח האדם יש להטיל אשם חלקי בלבד. לכן סבורני כי אין מקום להתערב בחלוקת האחריות ביניהן, ויש להותיר את קביעת בית משפט קמא על כנה.

חבות המבטחות

23. בית משפט קמא קבע כי לבקשת אריה וצמנטכל הוציאו "כלל" ו"המגן", בהתאמה, פוליסות שכללו פרקים של ביטוח אחריות. בפוליסה שהוציאה חברת "כלל" לבקשת אריה, נקבע כי פרקי חבות מעבידים ופרק צד שלישי כוללים גם רשימה של גופים שונים המפורטים בשמם וכן "מזמיני עובדים". עוד נקבע ברשימה כדלקמן:

"מוסכם ומוצהר בזה כי במקרה שיותר מצד אחד או גוף אחד מהווה את ה'מבוטח', ייחשב כל אחד מהצדדים או מהגופים למטרת פוליסת זו כמידה נפרדת והמילה 'המבוטחים' תיחשב כחלה על כל צד או גוף באותה כאילו הוצאה פוליסה נפרדת לכל אחד מהצדדים האמורים והחברה מסכימה בזה לוותר על הזכות להגשת תביעה שיש לה, או שתהיה לה נגד אחד מהצדדים האמורים כתוצאה מתאונה אשר בקשר אליה נעשתה תביעה איזו שהיא, אולם, בתנאי שכל האמור בסעיף זה לא ייחשב כהגדלת אחריותה של החברה בקשר לכל תאונה או סידרת תאונות כמפורט ברשימה. הרחבה זו מתייחסת לגבי פרק צד ג' (פרק 9) בלבד".

בפוליסה שהוציאה חברת "המגן", לבקשת צמנטכל, נרשמו תחת שם המבוטח מספר חברות ובהן המזמינות וכן "קבלני משנה".

24. בית משפט קמא מצא כי שתי הפוליסות הנ"ל מכסות הן את אחריות אריה והן את אחריותן של המזמינות. בית משפט קמא סבר כי אחריות אריה והמזמינות כלולה בפרק ה'דן באחריות מעבידים בפוליסה שהוציאה חברת "כלל" ובפרק ה'דן באחריות כלפי צד שלישי בפוליסה שהוציאה "המגן". בהתאם קבע את חלוקת החבות ביניהן בשווה.

25. כדי לבדוק את הטענות בעניין הכיסוי הביטוחי יש לבחון כל פוליסה ולראות אחריות מי מהמזיקים מכוסה על ידה ובאיזה פרק. החשיבות לקביעה מהו הפרק הרלוונטי בו מכוסה אחריותו של כל מזיק נובעת מהשוני בסכומי הביטוח לפרקים השונים. נפנה תחילה לבדיקת הפוליסות שהוצאו על ידי "כלל".

26. אין חולק כי אחריותה של אריה כלפי התובע כלולה בפרק 10 של הפוליסה – ביטוח חבות מעבידים. במבוא לפרק נקבע כי הכיסוי יינתן כלפי כל אחד מעובדיה של אריה שפורטו בהצעה "ושהוא בשירותו הישיר של המבוטח ומקבל את שכרו ממנו".

רשימת העובדים לא צורפה, אך אין חולק כי התובע קיבל שכר מאריה, ולכן אחריותה של אריה כלפיו מכוסה על פי פרק 10.

27. המזמינות כלולות אף הן בהגדרת המבוטח בהיותן מזמינות העובדים. אין חולק כי המזמינות לא שילמו את שכרו של התובע. לפיכך טוענת אריה כי פרק 10 לפוליסה אינו חל. בפרק 9 לפוליסה נקבע כיסוי ביטוחי לאחריות המבוטח כלפי צד שלישי. במבוא נקבע כי המבטחת "תשפה את המבוטח בעד הסכומים שיימצא חייב לשלם על פי חוק בגין האירועים המפורטים להלן...".

בסעיף א(1) לפרק 9 נקבע האירוע הרלוונטי לעניינו:

"מוות או נזק גופי כתוצאה מתאונה לכל אדם, למעט אדם שהוא בן משפחתו או בן משק ביתו של המבוטח, או מועסק על ידו בזמן התאונה" (ההדגשות הוספו – ר.ס.).

טוענת אריה כי הוראה זו מחריגה מפורשות כל נזק שאירע למי שמועסק על ידי המבוטח. לטענתה, יש לראות במזמינות כמי שהעסיקו את התובע ולכן אין אחריותן מכוסה בפרק זה של הפוליסה.

28. הביטוי "מועסק על ידו" אינו מוגדר בפוליסה. ניתן לפרשו בדרכים שונות. דרך פירוש אחת הינה כי מי שמועסק על ידי המבוטח הינו מי שמקבל שכר עבודה מהמבוטח. פירוש אחר עשוי להיות מי שמבצע עבודה עבור המבוטח, גם אם אינו מקבל שכר עבודה ממנו. צריך לזכור כי גם הגדרת עובד עשויה ללבוש צורות שונות בהקשרים שונים, שכן הגדרת עובד על פי [פקודת הנזיקין](#) עשויה להיות שונה מהגדרת עובד לצורך [חוק הביטוח הלאומי](#) או דיני עבודה. במיוחד יש לזכור כי המבנה המסורתי של יחסי העבודה השתנה בשנים האחרונות ונוצרה תבנית העסקה חדשה של העובדים, כאשר בין העובד לבין מעסיקו בפועל מצויה חברת כוח האדם (ראה התייחסות לשינויים אלו ביחסי העבודה [בג"צ 450/97 תנופה שירותי כוח אדם ואחזקות בע"מ נ' שר העבודה והרווחה, פד"י נב\(2\) 433, 442](#)).

29. כידוע, פוליסת ביטוח היא חוזה או לעתים מסמך המאשר בדיעבד כריתתו של חוזה ביטוח. לפיכך פוליסת ביטוח כפופה לכללי הפרשנות הרגילים של חוזים (ראה [ע"א 15/86, חישוב סחר ופיתוח בע"מ נ' מנורה חברה לביטוח בע"מ, פד"י מב\(4\) 666, 671](#), י. אליאס, דיני ביטוח, כרך א', עמ' 33-40; א. ברק, [פרשנות במשפט – כרך רביעי](#) – פרשנות החוזה – עמ' 442; ש. ולר, ביטוח – כרך ראשון, פירוש לחוקי החוזים בעריכת ג. טדסקי, עמ' 130, 170-681; [ע"א 779/84, שלו נ' סלע חברה לביטוח בע"מ, פד"י מח\(1\) 221, 228, 234](#)).

כמו בכל חוזה גם בפרשנות פוליסת ביטוח על הפרשן לנסות ולאתר את אומד דעתם של הצדדים, דהיינו התכלית הסובייקטיבית של הצדדים, ואם זאת אינה ניתנת לאיתור, תפורש הפוליסה על פי תכליתה האובייקטיבית, דהיינו התכלית שצדדים סבירים והוגנים היו מבקשים להגשים באמצעות הפוליסה (ראה [ע"א 4688/02](#), חזי כהן נ' מגדל חברה לביטוח בע"מ, דינים עליון, עמ' 544, פסקה 13).

30. עם זאת בפרשנות הפוליסה אין להתעלם ממאפייניה הייחודיים של הפוליסה. פוליסה הינה בדרך כלל חוזה אחיד. פערי הכוחות בין המבוטח למבטח הינם בדרך כלל גדולים. מושא החוזה, הביטוח, אינו מוצר מוחשי, ולמבוטח שאינו בקי בדבר קשה להעריך את היקף הסיכון המבוטח ועלותו. למבוטח אין בדרך כלל כלים לבחון את משמעותן של כל הוראות החוזה. קיים

אינטרס ציבורי בעידוד התקשרויות בחוזה ביטוח וכו' (ראה [ע"א 5775/02](#), נווה גן (א.כ.) בנייה ופיתוח השקעות בע"מ נ' הפניקס הישראלי חברה לביטוח בע"מ, פד"י נח(2), 307, 315).

בשל המאפיינים היחודיים של חוזה הביטוח גובשו גם כללי פרשנות שונים שנועדו לסייע מקום שכללי הפרשנות הרגילים אינם מביאים את הפרשן לתשובה ברורה. בעיקר מוכרים הכללים של פירוש הפוליסה כנגד מנסחה או הכלל לפיו יש להעדיף את ציפיותו הסבירות של המבוטח (ראה [ע"א 5775/02](#) הנ"ל, וכן ש. ולר הנ"ל, עמ' 133; שוורץ ושלזינגר, פרשנות חוזה הביטוח - פרשנות נגד המנסח ומבחן הציפיות הסבירה של המבוטח, קרית המשפט ג', 345; [רע"א 3128/94](#), [אגודה שיתופית בית הכנסת רמת חן נ' סהר חברה לביטוח בע"מ, פד"י נ\(3\), 281, 299-298](#)).

31. מהו אם כן הפירוש הראוי של החריג הקבוע בסעיף א(1) לפרק ה' באחריות כלפי צד ג', כלומר מיהו אותו "המועסק" על ידי המבוטח שהאחריות כלפיו אינה מכוסה על פי פרק זה בפוליסה?

32. הצדדים לא הביאו ראיות על נסיבות כריתת חוזה הביטוח, המשא ומתן שנערך ביניהם, וקשה לאתר במסמכים את אומד דעתם הסובייקטיבי.

לשון הפוליסה "המועסק על ידו" יכולה להתפרש כאמור במובנים שונים. ניתן לבחור בפירוש הצר ולפיו הביטוי יחול רק על מי שמוגדר כעובד של המבוטח כהגדרתו בפרק 10 לפוליסה, דהיינו הפוליסה מחריגה מהכיסוי הביטוחי בפרק 9 את המקרים הכלולים בפרק ה' באחריות מעבידים. לפירוש זה עשוי להיות היגיון רב, שכן תנאי הכיסוי והיקף הכיסוי עשויים להיות שונים בין הפרקים הללו, ולכן המנסח מבקש למנוע כפילות הכיסוי בפרקים השונים. ניתן לבחור גם בפירוש רחב יותר ולפיו מועסק הינו כל מי שנותן שירותים למבוטח, בין כקבלן משנה ובין כעובד עצמאי. פירוש אפשרי נוסף הינו כי רק כל מי שנתון למרות, לשליטה ולפיקוח של המבוטח ייחשב כמועסק על ידו, בין אם הינו עובד (במובן הצר) ובין אם הינו עובדו של קבלן משנה או עובד עצמאי.

33. כאמור, בין הפירושים השונים עלינו לנסות ולבחור בזה המגשים טוב יותר את תכלית הפוליסה. לשם כך עלינו לשאול עצמנו מדוע ביקשה אריה, ספק כוח האדם, לבטח גם את אחריותם הנזיקית של מזמיני העבודה.

34. דומה שתכלית הרחבת הכיסוי הביטוחי למבוטחים נוספים, שאינם משתתפים בעלות הביטוח, נועדה למספר מטרות; האחת, הרחבת ההגנה על עובדיה של אריה. אריה הינה חברת כוח אדם ועובדיה מופנים לעבוד אצל מזמינים שונים. לאריה ישנו אינטרס כי עובדיה יזכו לפיצוי הוגן, אם ייפגעו במהלך עבודתם. בשים לב לעובדה שאריה, כחברת כוח אדם, אינה שולטת בעובדים, אינה נותנת להם הוראות עבודה, ואינה מפקחת פיקוח צמוד עליהם, סביר להניח כי צפתה שעובדים

עלולים להינזק עקב התרשלותם של המזמינים ללא שתהא לה, כמעבדה כללית, אחריות. כלילתם של המזמינים כמבוטחים, מבטיחה כיסוי ביטוחי לעובדים בכל מקרה, בין אם לאריה אחריות לנזק ובין אם לאו. זהו בודאי אינטרס ממשי של אריה. אינטרס זה עולה גם מהתחייבותיה של אריה בהסכם בינה לבין צמנטכל לדאוג לביטוח לעובדים (סעיף 10 להסכם).

35. אינטרס נוסף עשוי להיות הרצון למנוע תביעות שיבוב של המבוטחת. אם המזמינים נכללים כמבוטחים, הרי שחברת הביטוח, הנושאת בתשלום לעובד, לא תוכל לחזור על המזמין- המבוטח.

36. לעתים כלילת מספר מבוטחים בפוליסה אחת עשויה להוזיל למבוטחים את עלות הביטוח ולחסוך למבוטחים הנוספים את תשלום הפרמיה.

(לעניין השיקולים השונים להרחבת היקף המבוטחים ראה ש. ולר הנ"ל, עמ' 176-177; [ע"א 5464/00, פרץ גג מהנדסים בע"מ נ' סימון קינן, פד"י נו\(4\), 481, עמ' 490](#)).

37. הגשמת תכליות אלו מחייבת את המסקנה כי הפוליסה מחריגה רק מקרה שבו הנפגע הינו עובד של המבוטח, עובד במונח הצד לגביו חל הפרק של ביטוח מעבידים. פירוש אחר אינו מתיישב עם תכליות אלו של הפוליסה.

בחירה בפירוש המוצע על ידי "כלל" משמעו כי אריה ביקשה לבטח רק את אחריותן של המזמינות כלפי צדדים שלישיים זרים, עוברי אורח באתר. ברי, שאם לאריה אינטרס כלשהו לבטח אחריות זו של המזמינות, הרי זה כדי למנוע אפשרויות שיבוב כלפיה אם הפגיעה אירעה על ידי עובד שלה, אך זהו אינטרס שולי לעומת האינטרס הממשי להבטיח כיסוי ביטוחי לעובדים.

38. אם נוסף לאמור את כללי הפרשנות המיוחדים בפירוש פוליסת ביטוח - פירוש כנגד המנסח והגשמת ציפיותיו של המבוטח - דומה שהתשובה המתחייבת הינה כי הפוליסה מכסה גם את אחריות המזמינות כלפי עובדיה של אריה.

39. ניתן היה לטעון כי האינטרס של אריה להבטיח את הכיסוי הביטוחי לעובדיה מתמצה בקיומו של כיסוי ביטוחי שהוצא, לבקשת המזמינות, בחברת "המגן". על כך יש להשיב כי האינטרס של אריה בפוליסה הינו בנוגע לכלל מזמיני העבודה, ללא קשר לקיום כיסוי ביטוחי אחר. זאת ועוד; לו רצתה "כלל" להחריג את הכיסוי, מקום שקיים כיסוי ביטוחי בפוליסה נפרדת, יכלה לקבוע זאת מפורשות. יש לזכור גם כי כיסוי ביטוחי בחברת "המגן" אינו משחרר את אריה מתביעות שיפוי במקרה של נזק למי מעובדיה.

40. לאור האמור יש לקבוע שאחריותה של אריה מכוסה בפרק 10 לפוליסה שהוציאה "כלל", דהיינו בפרק הזן בביטוח מעבידים. סכום הכיסוי בפרק זה הינו 5,000,000 דולר שערכו המשוערך ליום פסק הדין 22,326,741 ₪

כן יש לקבוע שאחריותן של המזמינות מכוסה בפרק 9 של הפוליסה שהוציאה "כלל", דהיינו בפרק הזן באחריות כלפי צד שלישי. סכום הכיסוי הביטוחי בפרק זה הינו 3,500,000 ₪ (הרשימה הינה בשקלים חדשים ולכן לא היה מקום לטענה כי מדובר בסכום דולרי). סכום זה לאחר שיערוך למועד פסק הדין של בית משפט קמא הינו 3,836,364 ₪.

הכיסוי הביטוחי על פי הפוליסה בחברת "המגן"

41. כאמור לעיל, המזמינות ו"המגן" לא ערערו על פסק דינו של בית משפט קמא. למרות זאת טוענות המשיבות בפנינו כי בפוליסה שהוציאה "המגן" אין כיסוי ביטוחי לאחריותה של אריה כלפי עובדיה שלה.

42. נבחן תחילה מהו הפרק הרלוונטי בפוליסת הביטוח שהוציאה "המגן" ביחס לכל אחד מבעלי הדין. לגבי המזמינות קבע בית משפט קמא כי חל הפרק הזן באחריות כלפי צד שלישי.

בפרק ב' לפוליסה שהוציאה "המגן", נקבע כיסוי ביטוחי לאחריותו של המבוטח (לענייננו המזמינות) כלפי צד שלישי. בסעיף הרחבות לפרק ב' נאמר:

"עובדים זמניים, מתנדבים, עובדים שלגביהם לא חלה חובת תשלום לביטוח לאומי וכל אדם שאינו נכלל ברשימת השכר של המבוטח ייחשב כצד שלישי למטרות פוליסה זו, ובתנאי שלא נוצרו יחסי עובד ומעביד".

43. בפרק ג' לפוליסה, הזן בחבות מעבידים, ניתן כיסוי ביטוחי לאחריות המבוטח (המזמינות) כלפי עובדיו. בסעיף הרחבות לפרק זה נאמר:

"הפוליסה מכסה גם עובדים המועסקים על ידי המבוטח על פי חוזים מיוחדים אשר משכורתם משתלמת ע"י אחרים, ו/או אשר המבוטח אינו משלם את שכרם... המבוטח מצהיר בזאת כי העובדים המכוסים על פי הרחבה זו הינם עובדים אשר נשלחו לעבודה אצל המבוטח על ידי חברת כח אדם, ושכרם משולם על ידי אותה חברת כח אדם והם מכוסים בביטוח חבות מעבידים שהוצאה בחברת ביטוח בישראל והמכסה הן את חבות חברת כח אדם ואת חבותו של המבוטח כלפי העובדים. לפיכך מוצהר ומוסכם בזאת כי הכיסוי על פי פוליסה זאת יחול רק מעבר לסכומי הבטוח על פי פוליסה חבות מעבידים הנ"ל או רק אם יתברר כי פוליסת חבות המעבידים שהוצאה בחברת כח האדם אינה מכסה את חבותו של המבוטח..."

לכאורה עולה מסעיף זה כי דווקא הפרק של חבות מעבידים יחול על אחריותן של המזמינות כלפי עובדים של חברות כח אדם, בכפוף לכך שהכיסוי הביטוחי הינו שיורי, דהיינו מתייחס לחבות העולה על הכיסוי הביטוחי בפוליסה שהוצאה, לבקשת חברת כח האדם, או אם חבות המזמינות לא נכללת בפרק חבות המעבידים.

44. על פניו קיימת סתירה בין הפרקים הנ"ל, שכן עובדי חברת כוח האדם עשויים להיכלל הן בהרחבות לפרק ב' (אחריות כלפי צד שלישי) והן בהרחבות לפרק ג' (אחריות מעבידים). ייתכן ששאלה זו מחייבת דיון מעמיק, אלא שהמשיבות לא ערערו על קביעת בית משפט קמא לפיה הפרק הרלוונטי הוא פרק האחריות כלפי צד שלישי, ואף המערערות לא טענו כנגד קביעה זו של בית משפט קמא.

45. לפיכך יש לאמץ את הכרעת בית משפט השלום לפיה אחריותן של המזמינות מכוסה בפרק ב' לפוליסה שהוצאה על ידי חברת "המגן". סכום הביטוח המקסימלי לפי פרק זה הינו 15,000,000 מליון ₪, ובשיערוך ליום פסק הדין של בית משפט קמא הסכום הינו 18,845,000 ₪.

46. בית משפט קמא סבר כי גם אחריותה של אריה כלולה בפרק הדין באחריות כלפי צד ג'. בערעור טוענות המערערות כי פרק האחריות המעבידים בפוליסה שהוציאה "המגן" הורחב כך שהינו כולל גם את אחריותם של "קבלני משנה". נטען כי אריה הינה "קבלן משנה", ולכן אחריותה נכללת בפרק אחריות מעבידים. מנגד המשיבות טוענות כי חברת כוח אדם אינה קבלן משנה.

47. דומני שהדין עם אריה. תפקידה של אריה היה לשמש כמעין יחידת לקליטת עובדים. בתפקידה זה שימשה אריה כ"קבלן משנה" של המזמינות לצורך ניהול כוח האדם באתר. קבלן משנה הינו מי שמבצע, על פי הסכם עם הקבלן הראשי, עבודות המוטלות דרך כלל על הקבלן הראשי. ניהול כוח האדם הינו בין המטלות של המזמינות במסגרת עבודות הבנייה באתר, ולכן יש לראות באריה כ"קבלן משנה".

בהערת אגב אציין כי ייתכנו מצבים ובהם תפקידה של חברת כח האדם יהיה מצומצם, ולכן לא תיכלל בגדר "קבלן משנה". הגדרת מהותה של החברה כחברת כוח אדם אינה קובעת האם הינה "קבלן משנה" אם לאו, אלא ההגדרה נקבעת על פי מהות התפקיד אותו קיבלה על עצמה (ראה לגבי היקף הכיסוי הביטוחי לקבלני משנה; ע"א 185/75, דוד אוהיון נ' משה חיון ואח', פד"י לא(3), 820; וע"א 5464/00 הנ"ל, עמ' 490-491).

48. על פי פרק זה של כיסוי לאחריות מעבידים, הכיסוי הביטוחי המקסימלי עומד על סך של 30,000,000 ₪ ולאחר שיערוך עומד על סך של 37,690,067 ₪.

חלוקת ההשתתפות בין המבטחים

49. כפי שראינו, חבותן של אריה ושל המזמינות כלפי התובע מכוסות בשתי הפוליסות; חבותה של אריה בפרק הכיסוי לאחריות מעבידים, ואילו חבותן של המזמינות מכוסה בפרקי הכיסוי לאחריות כלפי צד ג'. לפנינו אם כך מצב של כפל ביטוח לשני המזיקים.

50. בעבר נחלקו הדעות כיצד תחולק החבות במקרה של כפל ביטוח בביטוחי אחריות. מחלוקת זו מצאה את פתרונה בפסיקת בית המשפט העליון. [בע"א 5464/00, פרץ ג.ג. מהנדסים בע"מ נ' סימון קינן, פד"י נז\(4\), 481](#), נקבע כי שיטת ההשתתפות בין המבטחים תהא על פי היחס בין סכומי הביטוח.

הצדדים בפנינו אינם מבקשים לסטות מהלכה זו.

51. לפיכך יש לקבוע את השתתפותן של המבטחות בכיסוי הביטוחי בנוגע לאחריות כל אחד מהמזיקים.

אריה מכוסה בפוליסה שהוצאה על ידי חברת "כלל" בפרק הזן באחריות מעבידים שבו הכיסוי הביטוחי הינו 5,000,000 דולר, שערכו המשוער ליום פסק הדין 22,326,741 ₪. אריה מכוסה גם בפוליסה שהוצאה על ידי "המגן" בפרק הזן באחריות מעבידים שבו הכיסוי הביטוחי הינו 30,000,000 ולאחר שיערוך 37,690,067 ₪. משמע, היחס בין הכיסוי הביטוחי בפוליסות הינו 63% בחברת "המגן", ו-37% בחברת "כלל".

52. הואיל ואריה חוייבה לשלם לתובע 20% מהנזק, הרי שההשתתפות תחולק כך ש"המגן" תישא ב-12.6% מהנזק, וכלל תישא ב-7.4% מהנזק.

חבותן של המזמינות מכוסה בפרקי צד שלישי של המבטחות. בפוליסה שהוציאה חברת "כלל" הכיסוי הביטוחי הינו 3,836,364 ₪, ואילו הכיסוי הביטוחי בפוליסה שהוציאה חברת "המגן" הינו בסך של 18,845,000 ₪, משמע – ההשתתפות הינה 17% בחברת "כלל" ו-83% בחברת "המגן".

הואיל והמזמינות חייבות ב-80% מנזקי התובע, חלקה של חברת "כלל" הינו 13.6% מהנזק ושל חברת "המגן" הינו 66.40% מהנזק.

53. עיינתי בפסק דינו של חברי כבוד השופט י. עמית לעניין ביטוח הכפל ומצאתי לנכון להעיר שתי הערות.

חברי מציין כי "התובע שנפגע הוא "הנכס" לגביו נעשה הביטוח (מכוח סעיף 67 לחוק חוזה ביטוח, המחיל את הוראת סעיף 59 בשינויים המחוייבים)" אלא שסבורני כי ההשוואה הנכונה בין הסעיפים מחייבת את המסקנה כי ה"נכס" הינו אחריות המבוטח ולא הניזוק-התובע. עוסקים אנו בפוליסת לביטוח אחריות, ולכן האחריות היא ה"נכס" המבוטח.

עוד אעיר כי איני מוצא כל פסול כי עובד של אריה עשוי להיחשב גם כמבוטח, מקום שהוא גורם לנזק לצד שלישי וגם כצד שלישי, מקום שנגרם לו נזק כתוצאה מאשמתו של מבוטח אחר. פוליסה משותפת שבה מצוינים מספר מבוטחים, אינה אלא תחליף למספר רב של חוזי ביטוח בין כל אחד ואחד מהמבוטחים לבין המבטח. מכאן שאין כל קושי לקבוע שאחריותו של מבוטח כלשהו מכוסה בפרק אחר של הפוליסה, ואילו אחריותו של מבוטח אחר מכוסה בפרק אחר, שהרי הדבר משול למספר חוזי ביטוח נפרדים שהוציא אותו מבטח למבוטחים שונים. משמעות הדבר הינה כי בחוזה ביטוח אחד מכוסה אחריותו של המזמינות כלפי התובע בפרק אחריות כלפי צד ג' בהיותו צד שלישי, ואילו בחוזה ביטוח אחר מכוסה אחריות אריה בפרק הדין באחריות מעבידים. חוזה ביטוח שלישי עשוי להיות החוזה שבו תכוסה אחריותו של התובע כלפי אדם אחר, בין אם הוא עובד נוסף של אריה ובין אם הוא צד ג'. כל חוזי ביטוח אלו מאוגדים אמנם באותה פוליסה, אך אין בכך כדי לשנות את מהותם.

סוף דבר

54. לאור כל האמור אציע לחבריי לדחות את הערעור ככל שהוא נוגע לחלוקת האחריות בין אריה למזמינות, ולקבל את הערעור בכל הנוגע לחלוקת השתתפות בין המבטחת.

בהתאם יש לקבוע כי "כלל" תישא ב-21% מהנזק (7.4% + 13.6%) ו"המגן" תישא ב-79% (66.4% + 12.6%).

שאר חלקי פסק דינו של בית משפט קמא יישארו בעינם.

55. בשים לב לאמור אציע לחבריי לחייב את המשיבות לשלם למערערת הוצאות ערעור זה בסך של 6,000 ₪ + מע"מ.

ר. סוקול, שופט

השופט ש. ברלינר

אני מסכים.

ש. ברלינר, שופט

אב"ד

השופט י. עמית

שני נושאים עומדים על הפרק והם: חלוקת האחריות הנזיקית וביטוח כפל.

חלוקת האחריות הנזיקית

1. נזדמן לי להביע דעתי בעבר, כי יש לראות את חברות כוח אדם כמעסיק של העובד, בעוד מקום העבודה אליו מופנה העובד הוא המעביד (ההבחנה בין Employment לבין Work), וכי בהעדר נסיבות מיוחדות אין להטיל אחריות על חברת כח אדם, מקום בו קיים מעביד בפועל, שתנאי הבטיחות הם בשליטתו ובאחריותו. ראה בהרחבה [ת"א 4616/95](#) (עכו) עמאשה אמל נ. אנוש שירותי בניה בע"מ, דינים שלום טז 545; [ת"א 368/01](#) (חי') ברקוביץ' נ. גדות תעשיות ביוכימיה בע"מ, דינים מחוזי לד(1) 97.

למרות זאת, אני מצטרף לדעתו של חברי, השופט סוקול, כי במקרה שלפנינו יש להטיל על אריה אחריות בשיעור של 20%. מהחומר שבפנינו עולה כי כל העובדים באתר (למעט עובדי קבלני משנה) היו של אריה. לכן, יש ממש בטענת המשיבות כי האחראי להפעלת המעלית היה עובד של אריה, וכך גם עובדים נוספים ש"נדחסו" למעלית בניגוד להוראות הבטיחות. לכן, חלה על אריה אחריות שילוחית לפעולתם של עובדיה.

ביטוח כפל

2. גלוי וידוע, כי תיקי הנזיקין תופסים נפח נכבד בהתדיינות האזרחית בבתי המשפט. בחלק נכבד מהתיקים, על בית המשפט לדון בסוגית האחריות וחלוקתה (לרבות רשלנות תורמת), ובגובה הנזק. עד כאן דיני נזיקין. אלא שבכך לא די, ולעיתים נדרש בית המשפט לדון גם במישור החוזי, מקום בו קיימת תניית שיפוי בהסכם בין הצדדים המעורבים. ולאחר שבית המשפט צולח מכשול זה, מגיע מישור דיני הביטוח, והכוונה לנושא של כפל ביטוח.

בעבר, נטו חברות הביטוח להסדיר את הסוגיה של כפל ביטוח בינן לבין עצמן, אך בשנים האחרונות נדרשים בתי המשפט בתכיפות גוברת והולכת לסוגיה זו שהפכה ל"מכת מדינה" הגוזלת זמן שיפוטי יקר, ויש להצר על כך.

לטעמי, ראוי היה שחברות הביטוח יגיעו להסכמות ביניהן בנושא זה, לפחות בתיקים שאינם גדולים בהיקפם. כך עשה בית המשפט קמא שחילק את הנזק מחצית על מחצית, בהתחשב בסכום הנמוך-יחסית שנותר לאחר ניכויי המל"ל (שמא ההתנצחות של המבטחים בערעור דכאן, נובעת מהשלכות הפסיקה על חלוקת הנזק ביניהם בתביעת השיפוי של המל"ל).

לנושא כפל ביטוח ראה [רע"א 3948/97, 5449/97 מגדל חברה לביטוח בע"מ נ. מנורה חברה לביטוח בע"מ, פ"ד נה\(3\) 769; דנ"א 3946/01 סיגנא חברה לביטוח בע"מ נ. מגדל חברה לביטוח בע"מ, דינים עליון כרך ס 672. לביקורת על פסק הדין ראה ש. וולר "על בעיית התיאום בין ביטוחים חופפים וסעיף 59 לחוק חוזה הביטוח" משפטים לג \(תשס"ג\) 235. כן ראה \[ע"א 206/99 א. דורי חברה לעבודות הנדסה בע"מ נ. מגדל חברה לביטוח בע"מ פ"ד נה\\(5\\) 566; ע"א 5464/00 פרץ ג.ג. מהנדסים בע"מ נ. קינן, פ"ד נז\\(4\\) 481 והאסמכתאות שם.\]\(#\)](#)

3. יש וההכרעה בסוגית ביטוח כפל, משנה את תוצאת החלוקה הנזיקית ואף הופכת אותה על פיה.

לדוגמה: אם במישור הנזיקי מצא בית המשפט לחלק את האחריות ביחס של 30% על ראובן ו-70% על שמעון, אך נמצא כי קיים ביטוח כפל, והיחס של הפוליסות שהנפיקו המבטחות של ראובן ושמעון הוא שווה, הנזק יתחלק ביניהן בחלקים שווים ללא קשר לאחריות הנזיקית. מבטחתו של ראובן תשתתף במחצית הסכום החל על שמעון (35%) ומבטחתו של שמעון תשתתף במחצית הסכום שחל על ראובן (15%) וכך יוצא שכל אחת מהמבטחות תשתתף בשיעור של 50% מהנזק (15% + 35%).

ביטוח הכפל עשוי להפוך על פיה את חלוקת האחריות הנזיקית, מקום בו היחס בין סכומי הביטוח שונה. אם יחס סכומי הביטוח בין הפוליסות, בדוגמה שהבאנו לעיל, הוא 90% לפוליסה של מבטחת ראובן ו-10% לפוליסה של מבטחת שמעון, הרי שמבטחת ראובן תשתתף ב-63% מתוך 70% החלים על שמעון, ואילו מבטחת שמעון תשתתף ב-3% מתוך 30% החלים על ראובן. וכך יוצא כי מבטחת ראובן נושאת ב-90% מהנזק (27% + 63%) במקום 30% על פי החלוקה הנזיקית, ומבטחת שמעון נושאת ב-10% מהנזק (7% + 3%), במקום 70% על פי החלוקה הנזיקית.

4. התמונה מסתבכת עוד יותר, כמו במקרה שלפנינו, כאשר הצדדים חלוקים ביניהם גם בשאלה מה הפרק הרלוונטי בפוליסה, לתחולת הכיסוי הביטוחי.

חברי הלך לשיטתה של המערערת והגיע לתוצאה כלהלן:

חבותה של אריה על פי האחריות הנזיקית (20%) – כלל נושאת בנזק לפי הפרק של ביטוח מעבידים. המגן משתתפת בנזק לפי הפרק של ביטוח מעבידים, באשר יש לראות את אריה כ"קבלן משנה" המכוסה על ידה בפרק זה.

חבותן של המזמינות באחריות הנזיקית (80%) – חל הפרק של חבות צד ג' של המגן, וכלל משתתפת בנזק לפי הפרק של חבות צד ג'. צד ג' של כלל על שום מה? כי התובע, מבחינתה של צמנטכל הוא צד שלישי. וצד ג' של המגן על שום מה? כי התובע מבחינת צמנטכל הוא צד שלישי (כאן הותיר השופט סוקול בצריך עיון שמא יש להחיל פרק חבות מעבידים, באשר לא הוגש ערעור מטעמן של המשיבות).

5. דרכו של השופט סוקול היא פתרון לגיטימי לסוגיה הניצבת לפתחנו, אך לאחר שהתלבטתי ביני לביני, הגעתי למסקנה כי ניתן להציע פתרון פשוט יותר.

לפנינו שני מזיקים: אריה והמזמינות. התובע שנפגע הוא "הנכס" לגביו נעשה הביטוח (מכוח סעיף 67 [לחוק תוזה ביטוח](#), המחיל את הוראת סעיף 59 בשינויים המחוייבים) והנזק שנגרם לתובע במהלך עבודתו הוא "הסיכון" לגביו נעשה הביטוח. לכן, איני סבור שראוי לראות את התובע פעם כעובד המכוסה בביטוח מעבידים, ופעם כצד שלישי המכוסה בחבות צד ג'.

נוכח ההרחבה בפרק חבות מעבידים של המזמינות (סעיף 42 לפסק דינו של השופט סוקול) יש לראות את התובע כמי שמכוסה גם על ידי המזמינות בפרק של חבות מעבידים. קשה להלום כי הניזוק יהיה מכוסה באותה פוליסה גם כמבוטח באחריות מעבידים וגם כצד שלישי.

לגישתי, הפוליסה של ביטוח אחריות צד שלישי נועדה לכסות נזק שנגרם לצד שלישי על ידי עובד של המזמינות או עובד של אריה, להבדיל מנזק שנגרם לעובד עצמו. ביטוח אחריות צד שלישי של המגן, לא נועד לכסות את עובדיה של אריה, שהם בגדר "המבוטח" על פי פוליסת חבות מעבידים, אלא לכסות נזקים שייגרמו לצד שלישי עקב מעשה או מחדל של עובדי המזמינות או עובדי חברת אריה. איני סבור שהמגן התכוונה לכסות את הסיכון של פגיעה בעובדי אריה הן בפרק של חבות מעבידים והן בפרק של אחריות צד שלישי. הכוונה הייתה לכסות את עובדיה של אריה רק בפרק של חבות מעבידים שהורחב במיוחד לשם כך.

להבחנה בין ביטוח אחריות צד שלישי לביטוח חבות מעבידים לעניין ביטוח כפל, ראה [ת"א 1165/95](#) (חי') חושיה נ. ארליך צבי חברה לבנין בע"מ, דינים מחוזי לד(6) 678; [ת"א \(חי\) 368/01](#) ברקוביץ אלכסנדר נ. גדות תעשיות ביוכימיות בע"מ, דינים מחוזי לד(1) 97; [ת"א \(חי\) 297/99](#) סעיד הריש נ. מתכת המוביל, דינים מחוזי לד(3) 504. בפסקי הדין הנ"ל, דחיתי טענה לתחולת הפרק של אחריות צד ג' בהקשר של כפל ביטוח.

6. אם תתקבל דעתי, הרי שהחלוקה תהא כלהלן:

חבותה של אריה (20%) – יחול הפרק של ביטוח מעבידים של כלל, ויחול הפרק של ביטוח מעבידים של המגן כפי שנפסק גם על ידי השופט סוקול. קרי, 63% על המגן ו-37% על כלל.

חבותה של צמנטכל – גם כאן - ולהבדיל משיטתו של השופט סוקול - יחול הפרק של ביטוח מעבידים של כלל ושל המגן, ולכן החלוקה תישאר ביחס של 63% המגן ו-37% כלל.

דהיינו, החלוקה הסופית של הנזק תהא ביחס של 63% על "המגן" ו-37% על "כלל", במקום 50% כפי שנקבע בבית המשפט קמא.

לאור תוצאה זניחה זו, לא הייתי עושה צו להוצאות.

י. עמית, שופט

לאור כל האמור הננו דוחים את הערעור ככל שהוא נוגע לחלוקת האחריות בין אריה למזמינות, ומקבלים בדעת רוב את הערעור בכל הנוגע לחלוקת ההשתתפות בין המבטחות כמפורט בסעיף 54 לפסק דינו של השופט סוקול. כמו כן הננו מחייבים את המשיבות בהוצאות כאמור בסעיף 55 לפסק דינו של השופט סוקול.

הפיקדון, אם הופקד, יוחזר למערערות.

ניתן היום כ"ז בחשון, תשס"ו (29 בנובמבר 2005) בהעדר הצדדים.

המזכירות תמציא העתקים לב"כ הצדדים.

ש. ברלינר 54678313-2898/04

ר. סוקול, שופט

י. עמית, שופט

ש. ברלינר, שופט

אב"ד

נוסח מסמך זה כפוף לשינויי ניסוח ועריכה

[הודעה למנויים על עריכה ושינויים במסמכי פסיקה, חקיקה ועוד באתר נבו - הקש כאן](#)